

บทเรียนจาก
'ปาบึก'
จุดประกาย > 1

บทเรียนจาก 'ปาบึก'

ตรวจการบ้านหลังจาก 'ปาบึก' พัดผ่าน
อะไรที่น่าชื่นชม อะไรที่ปรับปรุงให้ดีขึ้นได้

เรื่อง : ชัยณรงค์ กิตินารณอินทรานัน

ภาพ : ศูนย์ภาพอินชัณ

กรุงเทพธุรกิจ

ตลอด 1 สัปดาห์ที่ผ่านมาถือเป็น
ห้วงเวลาที่นำพาคู่หูของ
สังคมไทย กับการมาถึงของ
ปาบึก (PABUK) พายุลูกแรกของ
ปี พ.ศ.2562 แม้ล่าสุด พายุลูกนี้ได้กลาย
สภาพเป็นหย่อมความกดอากาศต่ำแล้ว
แต่ความเสียหายที่เกิดขึ้นกับบริเวณ
ที่เป็น 'แนวพายุ' ไม่ว่าจะเป็นภาคใต้ หรือ
อ่าวไทย ซึ่งครอบคลุมพื้นที่ 18 จังหวัด
ส่งผลกระทบต่อ 133 ชุมชน ใน 90
อำเภอ และผู้คนกว่า 6.9 แสนชีวิต
ตามสถิติของกรมป้องกันและบรรเทา
สาธารณภัย (ปภ.) ยังคงเป็นเรื่องที่
ต้องจัดการอยู่ พายุ กับการย้อนกลับไป
ถอดบทเรียนการจัดการภัยพิบัติใน
ครั้งนี้ด้วย

ต้องยอมรับว่า ทันทีที่ข่าวการก่อตัว
ของพายุลูกนี้ถึงหูคนไทย ความตื่นตัว
ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของข้อมูลพื้นฐาน
เกี่ยวกับพายุ ผลกระทบ หรือแม้กระทั่ง
การพยากรณ์การเคลื่อนตัวของพายุก็ได้
ได้รับความสนใจ และต่อยอดข้อมูลออกไป
อย่างแพร่หลาย ไม่ว่าจะเป็นสื่อกระแส
หลัก หรือสังคมออนไลน์ ก่อนที่จะเริ่ม
มีการส่งเสียงเตือนถึงความรุนแรงของ
พายุที่ 'น่าจะ' เป็นไปได้ โดยเทียบเคียง
จากเหตุการณ์พายุแฮเรียตถล่มแหลม
ตะลุมพุกเมื่อปี 2505 และได้ฝุ่นยกย่อง
จ.ชุมพร เมื่อปี 2532 นำไปสู่การระดม
สรรพกำลังทั้งภาครัฐ เอกชน จิตอาสา
ทั้งใน และนอกพื้นที่เพื่อรับมือกับพายุ
ลูกนี้

ถ้าถามนักวิชาการอย่าง อ.บอย-
ศักดิ์อนันต์ ปลาทอง จากคณะ
วิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขล
นครินทร์ เขายอมรับว่า การเตรียมรับมือ
ครั้งนี้ ค่อนข้างดี โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มี
ความเสี่ยงที่สูงอย่าง จ.นครศรีธรรมราช
แม้ว่าจะป้องกันการสูญเสียได้ไม่สมบูรณ์
100 เปอร์เซ็นต์ ขณะที่เกาะสมุย ก็มี
ความเสียหายไม่มากเท่ากับการพยากรณ์
ครั้งแรกว่าพายุจะผ่านเหมือนกัน
แต่ก็มีหลายเรื่องที่เราคิดว่า
ประเทศไทยน่าจะจะได้เรียนรู้จากพายุลูกนี้

พยากรณ์ หรือ พยาเกิน

ความเข้าใจเรื่องการพยากรณ์อากาศ
ของคนไทย และหน่วยงานรัฐ ซึ่งมักมอง
ว่า พยากรณ์แล้วต้องเกิดจริง ถ้าไม่เกิด
ก็พร้อมด่า! ทั้งที่หลักของการพยากรณ์
หรือการเตือนภัย ต้องยอมรับร่วมกันว่า
การเตือนภัยแล้วไม่เกิดเหตุการณ์
ก็ไม่เป็นไร ถือว่าได้ฝึกซ้อม ดีกว่า
ไม่เตือน หรือเตือนช้าเกินไป

นักวิทยาศาสตร์ทางทะเลจาก
มอ.หาดใหญ่ อธิบาย ความคลาดเคลื่อน
ของโมเดลพยากรณ์อากาศที่ไม่ตรง
กันนั้นไม่น่าแปลกใจ เพราะทุกโมเดล
พัฒนาจากทะเล ที่ไม่มีแรงเสียดทานจาก
แผ่นดิน ไม่ว่าจะเป็น ขอบเขตแผ่นดิน
ขอบเขตเกาะ ความสูงต่ำของภูมิประเทศ
แนวเทือกเขา เป็นต้น

"พายุไม่ได้แปรปรวน หรือเปลี่ยนทิศ
เขาก็มตามสภาพที่ธรรมชาติกำหนดให้
สิ่งที่เปลี่ยนคือ การตัดสินใจ และโมเดล
ต่างๆ ที่เปลี่ยนไปต่างหาก ถ้าเราเข้าใจ
หลักการนี้ ก็ต้องยอมรับว่า การพยากรณ์
อากาศตอนเข้าใกล้แผ่นดิน จะบอกได้
แบบกว้างๆ มีโอกาสเปลี่ยนได้ เราจะ
เห็นว่า ประกาศของทางการจะบอกแบบ
กว้างๆ ดังที่เราได้เห็นก่อนหน้านี้ว่า
ประกาศคลุมทุกจังหวัดในภาคใต้เลย แต่
ความจริง คือ ลม ฝน และคลื่น ไม่ได้เกิด

พร้อมกัน เหมือนกันรวดเร็ว แต่มันจะทยอยไล่ตามพื้นที่ จากใต้ขึ้นมา จุดที่ยังไม่ถึงก็มีเวลาเตรียมตัว จุดที่ผ่านไปแล้วก็เบาใจลง”

ในมุมมองนี้ ถือเป็นโจทย์ที่ต้องแก้ในครั้งต่อไป ทั้งรายละเอียดการพยากรณ์ รายจังหวัดที่ดีขึ้น ลำดับก่อน-หลังการเผชิญเหตุ หรือลักษณะของปัญหา ลม-ฝน-คลื่น กระทั่งการลงรายละเอียดระดับท้องถิ่นในแต่ละอำเภอที่แตกต่างกันไปตามภูมิประเทศ

มองให้รอบด้าน

“เราไปสนใจกับจุดที่ตาพายุจะขึ้นมากเป็นพิเศษ ขณะที่พื้นที่ที่จะแรงไม่น้อยกว่ากันเลย คือ ด้านเหนือของพายุ” อ.บอยตั้งข้อสังเกตในประเด็นต่อมา

ด้านเหนือ ในเหตุการณ์ครั้งนี้ตามหลักการก็คือ ด้านขวาของพายุ

“แต่พายุปลابقมันไม่เหมือนพายุ ลูกอื่นที่วิ่งเข้าฝั่งแบบตั้งฉาก จุดที่พายุขึ้น ก็คือจุดแรงที่สุดแน่ บวกกับด้านขวาของพายุ แต่กับพายุปลابق จุดที่หนักไม่แพ้กันคือ ด้านเหนือของพายุ ดังนั้นเมื่อเราประกาศว่า ศูนย์กลางพายุจะเข้าที่หัวโหล นั้นหมายความว่า ปากพายุ เมืองนครศรีธรรมราช ท่าศาลา สิชล ก็จะโดนหนักเหมือนกัน”

ความรู้ต้องจัดการ

ข้อมูลมหาศาล เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในช่วงพายุก่อตัวและขึ้นฝั่ง โดยเฉพาะในโลกออนไลน์ เมื่อต้องการรู้อะไรสักอย่างเกี่ยวกับพายุลูกนี้ แต่รัฐยังไม่ประกาศ หรือชุดข้อมูลจากภาครัฐ

ตอบคำถามไม่ได้ ก็ยังมีแหล่งข้อมูลอื่นๆ เพื่อมาตอบคำถามคาใจ บางคนหาเองไม่ได้ ก็รับต่อๆ กันมา โดยเฉพาะออนไลน์ หลายคนจึงออกอาการ ‘จับต้นชนปลายไม่ถูก’ ไม่รู้ข้อมูลไหนเก่า ข้อมูลไหนใหม่ จนสับสน

“ที่แน่ๆ คือ หลายคนอยากทราบว่าบ้านตัวเองจะเป็นอย่างไร เขาชี้ให้เห็นใจความสำคัญของปัญหา ซึ่งข้อมูลระดับท้องถิ่นนั้นขามองว่า รัฐไม่สามารถจัดการได้ ต้องอาศัยการจัดการระดับพื้นที่เท่านั้น

“ตอนที่รู้ว่าจะมีพายุ แต่เราไม่รู้ว่าจะรุนแรงขนาดไหน คนนี้ภาพไม่ออกฝนตกลมแรงแล้วอย่างไร บ้านเขาจะเป็นอย่างไร น่าจะท่วมหรือเปล่า ทุกคนได้รับข่าวว่าให้ระวังพายุ แต่หลายบ้านไม่เข้าใจว่า ระวังแล้วต้องทำอะไร เรายังได้เห็น

หลายบ้าน ไม่ย้ายของ ไม่ยกของที่อยู่
ชั้นล่าง ยังไม่ย้ายออกจากพื้นที่”

ความรู้ หรือข้อมูลที่ถ่ายทอดระดับ
ชุมชน จึงกลายเป็นจิ๊กซอว์อีกชิ้นที่ถูกทำ
หล่นไปในสถานการณ์นี้

“เพราะเราลืมนิดว่าชุมชนเราเคย
อยู่อย่างไร ความแรงระดับนี้ ในช่วง
สัก 50 ปีของพายุแฮร์เรียต 30 ปีของ

พายุเกย์ กับ 20 ปีของพายุลินดา เรา
ไม่เหลือความทรงจำ และความรู้สึกให้
ถ่ายทอดจากคนที่เคยอยู่ในเหตุการณ์
เหล่านี้ ถ้าเราเทียบกับสมัยคลื่นสึนามิ
เรื่องที่ชุมชนเราไม่เคยประสบการณืมา
ก่อนในรอบ 100 ปี แต่ชาวเล

มอแกนกลับรู้ว่า เจอ
สถานการณ์แบบนี้ต้อง
วิ่งขึ้นภูเขาทั้งหมู่บ้าน
ทั้งๆ ที่ไม่เคยมีใครในรุ่น
ปัจจุบันเคยเผชิญกับ
สึนามิ แต่ความรู้มัน
ถ่ายทอด เล่าสู่กันมา
ในชุมชน ไม่ใช่ความรู้
จากห้องเรียน หรือ
จากหน่วยงานรัฐ”

เขาคิดว่า
ในคนรุ่นปัจจุบัน อายุ
สัก 50-70 ปี ต้องมีคน
ที่เคยอยู่ในเหตุการณ์นั้น ซึ่ง
ประสบการณ์เหล่านั้น น่าจะได้
รับการบอกต่อ แต่การเตือนกัน
ในครั้งนี้น่าจะมีผลกระทบ หลาย
พื้นที่ไม่รู้ หรือเตรียมตัวว่า จะพบ
เหตุการณ์เช่นนี้

“กลายเป็นว่า เป็นเพราะรัฐไม่
ได้เตือนจังหวัดเหล่านั้นว่า

จะเผชิญกับคลื่นและระดับน้ำที่สูงขึ้น
ก็เลยไม่ได้เตรียมตัวรับมือ จะโทษ
ภาครัฐอย่างเดียวไม่ได้ อยากให้มอง

อีกมุมหนึ่งคือ ค่านิยมของสังคมเปลี่ยน
ไป เราไม่เชื่อประสบการณ์ของชุมชน
แต่เราอยากฟัง ที่จะเชื่อหน่วยงานรัฐ
รวมถึงเชื่อมั่นว่ารัฐต้องดูแลเรา จนเลย
ที่จะดูแลตัวเอง ละเลยคำเตือนจากคนที่
เคยอยู่ในเหตุการณ์มาก่อน”

ประเด็นการสะสมองค์ความรู้
ท้องถิ่นจึงเป็นเรื่องที่ต้องกลับมาให้
ความสำคัญมากขึ้น เพราะหลายเรื่อง
ไม่ได้มีบอกไว้ในตำรา ขณะเดียวกัน
คนในชุมชนก็ต้องเรียนรู้ร่วมกันบน
พื้นฐานวิชาการที่ถูกต้องเช่นเดียวกัน

“การรู้จักทิศทางลม เมฆ ทางน้ำ
พื้นที่สูง พื้นที่ต่ำในหมู่บ้านอยู่ตรงไหน
ถ้าฝนตกหนัก ตรงไหนจะท่วม ตรงไหน
จะไม่ท่วม อันนี้เป็นพื้นฐานเลย” เขเน้น

ประสานเพื่อประสิทธิภาพ

บทเรียนสำหรับภาครัฐอีกเรื่องที่
อ.บอยคิดว่าสำคัญ ก็คือ การประสาน
ข้อมูลอุตุนิยมวิทยาไปสู่การรับมือใน
สถานการณ์จริง

“เมื่อสถานการณ์พายุมันพยากรณ์
ได้ยาก และช่วงเวลาของข้อมูล และ
การเตรียมตัวเชิงพื้นที่ที่ต้องสอดคล้อง
ประสานกัน การทุ่มเทพทรัพยากรไป
ยังพื้นที่ต่างๆ ก็ย่อมไม่เท่ากัน และ
ปรับเปลี่ยนได้ แต่ไม่ได้หมายความว่า
ยกเลิกภารกิจในพื้นที่นั้นไปเลย เพราะ
พายุมีรัศมีกว้าง แต่ความรุนแรงต่างกัน
แต่ละพื้นที่ต้องรับมือต่างกัน บางพื้นที่
เป็นฝน บางพื้นที่เป็นลม บางพื้นที่เป็น
คลื่น และน้ำขึ้นสูง”

คิดถึงธรรมชาติให้มากขึ้น

“มองภาพอนาคต ผมคิดว่า วิถีชีวิต

ของคนไทยริมทะเลเปลี่ยนไป” สิ่งที่น่า
นักวิชาการอย่างเขาหมายถึงก็คือ
เปลี่ยนจากการปรับตัวเข้าหาธรรมชาติ
กลายเป็นปรับธรรมชาติให้เข้าหาตัวเรา

“บ้านริมทะเลสมัยก่อนต้องยกเสาสูง
เผื่อว่าจะมีทะเลหนุน เผื่อว่าจะมีน้ำท่วม
แต่เดี๋ยวนี้ เราสร้างบ้านติดดิน ใช้วิธีถม
ดิน ที่ลุ่ม ที่น้ำขัง ที่ที่เคยรองรับน้ำหายไป
ฝนตกลงมาไม่นาน น้ำก็ท่วม น้ำทะเล
เอ่อล้นมา ก็มีปัญหากับชั้นล่าง”

เรื่องนี้ยังรวมถึงถนนหนทางต่างๆ
ที่สร้างสูงขวางทางน้ำ ขณะที่ทางน้ำเดิม
เปลี่ยนไป ถูกบีบให้แคบลงด้วยการสร้าง
กำแพง ตลิ่งแม่น้ำแต่เดิมเคยกว้าง
มีตลิ่งลาดเอียงออกไปสองฝั่ง ก็ถูกถม
เข้ามาจนแม่น้ำ ล้ำคลองเล็กลง พอฝนตก
มากจึงเกิดการระบายไม่ทัน

ขณะที่ หลายชุมชนตั้งอยู่บนพื้นที่ลุ่ม
หรือพื้นที่รับน้ำ หรือแม้แต่พื้นที่ที่เคย
เป็นป่าชายเลนที่น้ำทะเลท่วมถึงมาก่อน
แล้วใช้วิธีถมดิน ทั้งถนนหนทาง ทั้งบ้าน
เรือน ฝนตกมาน้ำก็ท่วม น้ำทะเลหนุนสูง
ก็ท่วม

“แต่เราโทษลมฟ้าอากาศ เราไม่โทษ
ตัวเองว่า เราไปอยู่ในที่ที่ไม่ควรอยู่”

พื้นที่ริมทะเลก็ตกอยู่ในสถานการณ์
ไม่ต่างกัน อ.บอยบอกว่า การสร้างกำแพง
ถมหินริมทะเล พอคลื่นเข้ามาสะท้อน
ทรายก็หายไป

“นานวันเข้า ชายฝั่งที่มีความ
ลาดเอียงมีทรายที่ชะลอคลื่นตอนเข้าฝั่ง
หายไป ชายหาดชันและลึกขึ้น คลื่นเข้ามา
ก็ปะทะกำแพง สะท้อนสูงขึ้นไป
หลายเมตร ความเข้าใจของคน ก็ยังเข้าใจ
ผิดว่า ต้องสร้างกำแพงให้แข็งแรง
ต้องมีกำแพง มีกองหินไปสู่คลื่น แต่
ยิ่งสู้ก็ยิ่งเสียหายมากขึ้น มีบทเรียน

มากมายแต่ภาครัฐไม่ยอมรับ
กลับตื้อดิ่งที่จะถมหิน
สร้างกำแพงริมหาดกันอีก”

ในระยะยาว เขาคิดว่า
น่าจะเป็นเรื่องของผังเมือง
ที่ต้องคิดถึงพื้นที่รับน้ำ ทางน้ำ
มีระยะถอยร่นให้กับน้ำ ทั้ง
น้ำจืด และน้ำทะเล และรูปแบบ
บ้านเรือนชุมชนริมฝั่งทะเล หรือ
ริมแม่น้ำลำคลองก็ต้องปรับตัวให้กับ
ธรรมชาติ

ความจริงประการหนึ่ง
ที่ต้องไม่ลืมก็คือ รูปแบบการอยู่
ร่วมกับธรรมชาติโดยเอาชนะ
ธรรมชาติ เป็นเรื่องเป็นไปได้
ได้ เพราะเราไม่เคยเอาชนะ
ธรรมชาติได้

สังคมเปลี่ยนไป

ไม่เชื่อประสบการณ์ชุมชน

แต่รอจะฟังรัฐ

■ เชื่อกันว่ารัฐจะดูแลเรา

| จนละเลยที่จะดูแลตัวเอง